

Діячі освіти, культури і науки на Поділлі

УДК 930.1(092)477.43

Л.В.Баженов

На перехресті цивілізацій (до 255-ліття подолянина, польського письменника, історика, державного діяча, мандрівника графа Яна Непомуцена Потоцького)

У статті розглядається життєвий шлях, літературна і наукова творчість, громадсько-політична діяльність, подорожі багатьма країнами, уродженця Поділля, відомого польського реформатора і просвітителя графа Яна Потоцького (1761–1815), якому в 2015 р. у Польщі та Україні вишановано 200-ті роковини з дня смерті, а в 2016 р. широко відзначатиметься 255-річчя від дня народження.

Характеризуються основні життєві етапи цієї постаті: дитячі роки в Східному Поділлі, здобуття вищої освіти у Швейцарії, участь у військових конфліктах, революційних подіях кінця 70-х – початку 90-х рр. XVIII ст., пізнавальні подорожі по країнам Європи, Північної Африки, Азії (аж до Китаю), реформаторська діяльність у Чотирирічному сеймі Польщі (1788–1792) за оздоровлення Речі Посполитої, перехід на російську державну службу на початку XIX ст. і остаточне його повернення в родинні помістя Поділля, де він завершив земний шлях.

Аналізуються книги Я.Потоцького про мандрівки світом (“Подорож до Туреччини і Єгипту”, “Подорож у Голландію”, “Подорож до імперії Марокко”) як історичне та етнологічне джерело для науки, праці з всесвітньої історії, дослідження з етногенезу скіфів, сарматів і слов’ян, витоків формування польського, українського, білоруського та російського народів, твори з давньої та середньовічної історії Поділля й Волині, археології Східної Європи, завдяки чому він визначився як відомий історик-славіст, регіонознавець України, археолог, етнограф.

Подуються історичні оцінки змісту та науково-літературного значення головного роману Я.Потоцького “Рукопис, знайдений у Сарагосі”. Підсумовується матеріал відомостями про сучасне вишанування письменника у світі України й в місцях його народження і проживання в селах Пикові, Уладівці та інших, що на Вінниччині.

Ключові слова: граф Ян Непомуцен Потоцький, Польща, Поділля, Європа, мандрівки і подорожі, депутат сейму, творчість, книги, роман, історичні праці, археологія, громадсько-політична діяльність, вшанування.

ЮНЕСКО оголосило 2015-й роком трьох видатних діячів польської культури: живописця Тадеуша Кантора, композитора Міхала Огінського і письменника Яна Потоцького. У Польщі, Франції та Україні, зокрема 16 жовтня 2015 р. у м.Вінниці, відбулися міжнародні наукові конференції з нагоди 200-их роковин смерті графа Яна Потоцького, а в березні 2016 р. у всьому світі й на Поділлі буде відзначатися 255-річчя від дня народження цієї визначної постаті. 2015 року львівське видавництво “Піраміда” видало уперше українською мовою його пригодницько-містичний роман “Рукопис, знайдений у Сарагосі” (перекладач Віктор Дмитрук)¹, який прославив автора, і потрапив до золотого фонду світової класичної літературної спадщини. Проте, нас зацікавлює не тільки письменницька діяльність Яна Потоцького, але й те, що він уродженець Поділля, людина енциклопедичних знань і умінь, відомий історик-славіст, дослідник минулого Поділля та Волині, археолог, географ, етнограф, бібліограф, публіцист, видавець, польський державний і політичний діяч, реформатор та просвітител, невтомний мандрівник і шукач пригод у Європі, Північній Африці і Азії, одним словом, непересічна постать останньої чверті XVIII – початку XIX ст. в європейському суспільстві, яка опинилася на перехресті цивілізацій і назавжди тут залишила свій яскравий слід.

Майже двісті років життя Яна Потоцького було і залишається об’єктом дослідження в світовій історіографії. До кращих біографічних книг про цю особу варто віднести польських науковців А.Брукнера (1911)², М.Жолтовську (1984)³, Т.Юраза (1997)⁴, французького літературознавця Д.Трейра (1991)⁵ та ін. За роки незалежної України також зросла наукова зацікавленість до його подвижництва. Про Яна Потоцького опублікували праці й статті в контексті його зв’язків з Україною та Поділлям Я.Ісасевич⁶, В.Колесник⁷, О.Кошель⁸, В.Окаринський⁹, автор цього матеріалу¹⁰ та ін. У даній публікації прагнемо узагальнити відомості з метою вшанування 255-річного ювілею Яна Потоцького.

Ян Потоцький народився 8 березня 1761 року у фамільному помісті містечка Пиків на Східному Поділлі, тепер Калинівського району, що на Вінниччині, в славновісній сім’ї аристократичного вельможного роду Потоцьких гербу Пилява, що посідала в українських землях з XVI ст. Батько Юзеф Потоцький займав посаду коронного підчашого Польщі, мати Анна Тереза була з роду Оссолінських. Перші шість років мешкав у рідному с.Пикові, а далі виховувався в маєтку свого дядька в с.Уладові, тепер Літинського району цієї ж області. У 1773 р. батьки спорядили Яна разом з братом Северином на навчання до Швейцарії, де вони студіювали у школах та університетах Лозанни і Женеви до 1778 р. Ян Потоцький старанно вивчав природничі науки, фортифікацію, філософію, економіку, історію, опанував до восьми іноземних мов (вільно володів французькою, німецькою, англійською, італійською, іспанською, турецькою, лагиною, російською).

Далі його життєвий шлях – це суцільний калейдоскоп подій, почасти авантюристичних, які варті повістей, романів-вестернів. Наведемо тільки окремі приклади з них. Уже 1778 року Потоцький прибув до Відня, вступив на службу підпоручиком кавалерії до австрійського війська і взяв участь у бойових діях у Баварії, згодом отримав військовий чин ротмістра. У 1779 р. він перебуває в Сицилії, Тунісі, учасник походу Мальтійського ордену, лицарем якого став, проти берберійських піратів Середземномор'я. Далі він у “гарячих” точках Іспанії (1781), Сербії та Угорщини (1783), Туреччини та Єгипту (1784), Голландії та Англії (1786) та ін. Наслідком цих мандрів стали його репортажі в європейських часописах та пригодницькі книги (наприклад, книги “Подорож до Туреччини і Єгипту” (1788), “Подорож у Голландію” (1789), “Подорож до імперії Марокко” (1792) й інші), які хвилювали і збуджували увагу тогочасного читача, принесли йому гучну славу.

Враження від своїх мандрівок він ретельно занотовував у щоденнику. Наприклад, на початку квітня 1784 р. Потоцький вирушив з Уладівки через м. Миргород та запорізькі землі і Кодак на Чорному морі до Туреччини. З цього приводу він писав у щоденнику: “Вчора виїхали за польські межі, сьогодні знаходимось в краю, де мешкали запорозькі козаки, не могу стримати жаль до того військового народу, що був знищений наказом московського царя... Заселили на їх місце москалів та волохів...”

У 1788 р. Ян Потоцький повертається до Варшави і поринув у політичну боротьбу, засновує тут власну друкарню для видань наукових і літературних книг. Від познанської, а за іншими джерелами, подільської шляхти обирається депутатом Чотирирічного сейму (1788–1792), який шукав шляхів проведення реформ, щоб уникнути поділу Речі Посполитої. Він запропонував у боротьбі проти Австрії та Росії за незалежність країни озброїти польських селян і створити народну армію. Зрозуміло, польській аристократії це було не до вподоби. Обурений Потоцький покинув Варшаву і 1790 року відбув до Парижа, де вступив до клубу яacobінців і опинився на барикадах Великої французької революції. Повернувшись до Варшави цього ж року, Ян Потоцький прославив Польщу тим, що разом з пілотом Жаном-П'єром Бланшаром піднявся на 200 м в небо на повітряній кулі і став першим повітроплавцем країни. За наказом короля на честь цієї події була викарбувана монета із зображенням Потоцького. У 1791 р. він подорожує по Франції, Англії, Іспанії, Португалії, Марокко.

У перервах між мандрівками знову перебуває у вихорі політичних подій у Варшаві, разом з братом Северином бере участь у боях під м. Гродном (Білорусь) російсько-польської війни 1792 року. Тоді ж приєднався до Тарговицької конфедерації і за свої кошти набрав тисячний загін козаків для захисту Поділля. Розбрат у польських політичних таборах призвів у 1793 р. до третього поділу Польщі і змусив Потоцького у своїх позиціях переорієнтуватися на Росію. 1793 року його прийняла імператриця Катерина II, здивувала “розумінням” французьких волелюбних ідей. І знову він у постійних мандрах по Європі, Росії (до Уралу і Сибіру), Кавказу і Астрахані до 1797 року.

У невеликих перервах час від часу повертався на Поділля, де 1798 року вдруге одружився на троюрідній сестрі Констанції Потоцькій (перша дружина Юлія з роду Любомирських померла у 1793 р.). Від першого шлюбу 1783 р. він мав синів Альфреда й Артура, а від другого – сина Бернарда та дочок Ірену і Терезу. Майже чотири роки з сім'єю проживав у м. Тульчині. В 1802 році Я. Потоцький видав французькою мовою книгу “Коротка історія народу Росії”, яка сподобалася імператору Олександрю I, і він запрошує автора до Петербурга, на службу в Азійський відділ міністерства закордонних справ. Уже 1805 року Потоцький у складі делегації російських дипломатів і учених подорожує до Монголії і Китаю, 1806 року організовує дипломатичний демарш проти наполеонівської Франції. Після підписання 1807 року Тільзитського миру, який затвердив черговий поділ Польщі у утворення Варшавського герцогства під владою Франції, Потоцький залишає державну службу і поселяється в Тульчині, потім у Вінниці, Янові, Кременці (тут підтримує стосунки з викладачами Волинської гімназії), а з 1811 року постійно проживає в с. Уладові (Вінниччина), де завершує написання роману “Рукопис, знайдений у Сарагосі”, який розпочав писати 1797 року під час подорожі до Кавказу.

Нестерпні головні болі, неможливість вести активний спосіб життя, бути в центрі світових подій, рішення Віденського конгресу, який здійснив новий поділ Польщі між Росією, Австрією і Пруссією, призвели до психічного розладу. 2 грудня (20 листопада) 1815 року (за іншими відомостями 11 або 21 чи 23 грудня цього ж року), знаходячись у бібліотеці свого маєтку, пострілом власноручно зробленою срібною кулею в голову Ян Непомуцен Потоцький завершив свої земні справи. Похований на польському кладовищі рідного села Пикова, яке збереглося до нині. Його книжкові скарби і увесь архів успадкували старші сини, унікальна колекція творів Потоцького була передана до бібліотеки Волинського ліцею у м. Кременці¹¹.

Кризь призму романтизму, героїчних, а то й дивацьких вчинків у Я. Потоцькому простежується серйозний вчений, який сформувався під впливом філософії Вольтера, Гольбаха та інших європейських просвітителів XVIII ст. Як учений, він автор 24 великих праць з різних галузей знань, здебільшого написаних французькою мовою. З одного боку, він сформувався як дослідник всесвітньої історії. У своїх книгах про подорожі країнами Європи, Північної Африки та Азії автор обов'язково подає географічний та історичний опис, етнографічні відомості про побут, вірування і традиції, національні особливості місцевих народів, їх культурні надбання, соціально-економічне і політичне становище, висловлює симпатію до боротьби населення за свободу тих країв, які були колоніями Європи. З іншого, – побувавши під час мандрів у Єгипті, Потоцький серйозно став займатися історією цієї колись могутньої стародавньої цивілізації й став єгиптологом. Йому належать спеціальні наукові дослідження творів давньоєгипетського жерця-історика Манефона, який оприлюднив список 30 династій фараонів. Потоцький присвятив праці “Хронологія двох перших книг Манефона” (СПБ., 1805) та “Критичне вивчення фрагментів книг Манефона” (СПБ., 1808).

Водночас Ян Потоцький захоплюється археологією, старожитностями, головним чином досліджує початки етногенезу східних і західних слов'ян, з якими пов'язує історію скіфів, сарматів, виокремлює спільне й особливості формування польського, українського, білоруського і російського народів. Його перу належить п'ятитомне видання “Дослідження Сарматії” (Варшава, 1789–1792)¹², чотиритомник “Історичні та географічні матеріали про Скіфію, Сарматію і слов'ян” (Брауншвейг – Берлін, 1796)¹³, “Хроніки, мемуари і розвідки, корисні для вивчення історії всіх слов'янських народів” (1793), “Археологічний атлас Європейської Росії” (СПБ., 1805)¹⁴ та інші, в яких автор обстоював тезу про автохтонність слов'ян, спільність їх життя і розвитку, визнання їх значного впливу на культуру світової цивілізації,¹⁵ що було викликом прихильникам норманістських теорій у поглядах на первісну і середньовічну історію корінних народів Польщі, Чехії, України, Білорусії та Росії. Як історик-славист, Потоцький по праву вважається засновником наукового слов'янознавства. Адам Міцкевич у своїх паризьких лекціях у Сорбонні називав його “найбільшим і найбільш глибоким слов'янським історіографом” того часу¹⁶.

Як археолог, в “Археологічному атласі Європейської Росії”, який було доповнено і перевидано в 1823 р., Потоцький наводить численні факти і події, фіксує і описує пам'ятки давньої матеріальної та духовної культури Київщини, Волині, Поділля, Брацлавщини та інших регіонів України. Фактично ця праця спонукала до системних наукових археологічних досліджень у Східній Європі на перспективу, започаткувала і стала підґрунтям створення в другій половині XIX – на початку XX ст. археологічних атласів та карт губерній в Російській імперії та Україні.

Як відомо, у 1804 р. завершилася реформа самодержавної влади адміністративно-територіального поділу приєднаної до Російської імперії Правобережної України після третього поділу Польщі у 1793 р., яка визначила сталий аж до початку XX ст. губерніяльний устрій регіону. Ян Потоцький підтримав цю реформу, і щоб її історично обґрунтувати та для потреб царського уряду й науковців у 1804–1805 рр. створив і видрукував у Петербурзі французькою мовою невеликі за обсягом, але змістовні за суттю книги-нариси, “Давня історія Херсонської губернії” (1804), “Давня історія Волинської губернії” (1805) (перевидана російською мовою у 1829 році)¹⁷ та “Давня історія Подільської губернії” (1805)¹⁸. Крім того, три названі книги були вміщені в збірці французькою мовою “Давня історія провінцій Російської імперії” (СПБ., 1805)¹⁹.

Винятковість названих видань полягає, насамперед, в тому, що Потоцький, чи не єдиний у польській історіографії того часу, розглядав Поділля і Волинь, як східнослов'янські землі, які мали історичну спільність з народами Росії та України і не ідеалізував панування тут Литви і Речі Посполитої. Оглядаючи минулі часи на Поділлі й Волині, автор уперше в тоді існуючій літературі, хоч і конспективно, спробував систематизувати й проаналізувати археологічні пам'ятки та старожитності як джерело вивчення, подати схематичну історію

первісної доби і епохи середньовіччя та науково її осмислити. Незважаючи на значні об'єктивно зумовлені прогалини і певну тенденційність у висвітленні подій, це були чи не найперші з початку XIX ст. узагальнюючі праці з історії Правобережжя, які заклали офіційну точку зору на минувшину регіону, так і започаткували історико-краєзнавчі дослідження. Фактично Ян Потоцький заснував в Україні губернський напрям у регіональних дослідженнях, який тривав до початку 20-х рр. XX ст. На жаль, сьогодні зазначені книги Потоцького є раритетними виданнями і мало використовуються науковцями. І все ж ми повинні їм віддати належне, як першому науковому досвіду у створенні регіональної історії нашого краю, як витокам формування поділезнавства і волинознавства.

Щодо роману Яна Потоцького “Рукопис, знайдений в Сарагосі”, який було завершено у 1815 році напередодні його кончини. За 200 років роман видавався багато разів 30 мовами світу. В основі роману є подорож головного героя – іспанського дворянина-офіцера найглухішим і небезпечним гірським шляхом країни до Мадрида, який день за днем описує пригоди, що випали на його долю. Упорядник українського видання роману В. Дмитрук зазначає: “Рукопис, знайдений у Сарагосі” – один з найхімерніших романів... За багатством змісту йому важко знайти аналоги в світовій літературі. Це захоплююче читання найвищого гатунку... Роман цей можна читати як філософський твір, як містичний роман жахів, як гру з літературними традиціями... Знайдемо тут і фантастичні мотиви, і елементи пригодницького та шахрайського романів, екскурси в теологію, філософію, геометрію і т.п. Сицилійські бандити, пірати, вчені, купці, жebraки, арабські шейхи, дипломати, солдати, єгипетські жерці, кабалісти, підвладні духи, перевертні, нарешті сам диявол стають героями численних розповідей, відчутно приправлених еротикою”²⁰. А для тих, хто цікавиться історією, побутом, війнами, іншими колоритними подіями, інтригами, деталями, постатями епохи першої половини XVIII ст. в Іспанії, інших країнах Європи, Середземномор'я та Північної Африки, цей роман є справжньою енциклопедією. З 1965 р. у світовій кіномережі демонструється художній фільм “Рукопис, знайдений у Сарагосі”, створений польським режисером Войцехом Гасом.

При житті граф Ян Потоцький дістав визнання як вчений і письменник, його було обрано дійсним членом Варшавського товариства друзів науки (з 1803 р.), Російської академії наук (з 1806 р.), почесним доктором Московського університету (з 1808 р.) та ін. Нагороджений польським королем Станіславом Августом “Орденем Білого Орла” (1784), російським імператором Олександром I – орденами Володимира I-го ступеня та Андрія Первозванного.

Ім'я та заслуги Яна Потоцького стали визнані в Україні та на його отчому Поділлі лише за роки її державної незалежності. Ще в 1990-ті роки належно оцінено в працях українських науковців місце Потоцького у вітчизняній історичній науці, регіоналістиці та історичному краєзнавстві, 2 червня 2009 р. у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка пройшла одна

із перших в Україні наукова конференція, присвячена життю та творчій діяльності Яна Потоцького, в 2011 р. на Вінниччині вперше було широко відзначено його 250-річчя від дня народження, як видатного подолянина, письменника і державного діяча, 16 серпня 2015 р. у м.Вінниця відбулася міжнародна наукова конференція “Ян Потоцький: погляд крізь віки”, приурочена 200-м роковинам з часу його смерті, у серпні 2015 р. розпочався міжнародний проект обміну молоді “Тасмнічі подорожі з Яном Потоцьким”, який сприятиме вивченню історії життя та впливу на розвиток культури Польщі і України цієї постаті²¹. 17 жовтня 2014 р. у с.Уладівка Літинського району, 16 жовтня 2015 року в с.Пиків Калинівського району урочисто були відкриті мармурові пам’ятні знаки своєму уродженцю і земляку Яну Потоцькому. Естафета повернення його доброї пам’яті і визнання заслуг в українському суспільстві продовжується.

Примітки

1. Ян Потоцький. Рукопис, знайдений у Сарагосі: роман / пер. з поль. В. Дмитрук. – Львів: Л.А. “Піраміда”, 2015. – 720 с.
2. Brukner, A. Jana hr. Potockiego prace i zaslugi naukowe / A. Brukner. – Warszawa, 1911. – 180 s.
3. Zoltowska, M. Potocki Jan / M. Zoltowska // Polski stownik biograficzny. – Warszawa, 1984. – Т. XXVIII. – Zosz. I. – S. 36-42.
4. Juraz, T. Rozkosze nocy, czyli ostatnia podroz Jana hr. Potockiego / T. Juraz. – Warszawa, 1997. – 220 s.
5. Triaire, D. Potocki. Essai / D. Triaire. – Paryz, 1991. – 282 s.
6. Ісаєвич, Я. Потоцький Ян / Я. Д. Ісаєвич // Довідник з історії України / за ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2 вид. – К., 2002. – С. 615.
7. Колесник, В. Відомі поляки в історії Вінниччини: Біографічний словник / В. Колесник. – Вінниця, 2007. – С. 590-596.
8. Кошель, О. М. Один з перших дослідників історії Поділля і Волині (до 250-річчя від дня народження Яна Потоцького / О. М. Кошель // Краєзнавець Хмельниччини: науково-краєзнавчий збірник. – Кам’янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2011. – Вип. 2. – С. 150-153.
9. Окаринський, В. І. Граф Ян Потоцький (1761–1815): постать в контексті вітчизняної та світової історії та культури (до 250-ліття від дня народження) / В. Окаринський // Україна-Європа-Світ: між нар. збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – Тернопіль, 2011. – Вип. 6-7. – С. 230-245.
10. Баженов, Л. В. Історичне краєзнавство Правобережної України XIX – початку XX ст. / Л. В. Баженов. – Хмельницький: Доля, 1995. – С. 226-227.
11. Колесник, В. В. Ян Потоцький – польський мандрівник, публіцист, політичний діяч, письменник, історик [Електронний ресурс] / В. Колесник. – Режим доступу: /www /library.vn.ua.
12. Potocki, J. Esezj o historii powszechniej i badania nad historia Sarmacji / Jan Potocki. – Warszawa, 1789. – Т. 1-2; Suite des recherches sur la Sarmatie. – 1789–92. – Т. 3-5.
13. Potocki, J. Fragments historiquet et géographiques sur la Scythie, la Sarmatie et les Slaves / Jan Potocki. – Brunswick, 1796. – Т. 1-4.
14. Potocki, J. Atlas archéologique de la Russie europeenne / Jan Potocki. – Petersburg,

1805.

15. Stownik historyków polskich. – Warszawa, 1994. – S. 422.

16. Ян Потоцький. Рукопис, знайдений у Сарагосі: роман. – текст на обкладинці.

17. Древняя история Волынской губернии, служащая продолжением первоыбитной истории народов Российского государства, сочиненная графом Иоанном Потоцким. – Изд. 2. – СПб., 1829. – I-XII, 32 с. (Вид. 1-е, франц. мова. – Петербург, 1805).

18. Potocki, J. Histoire ancienne du gouvernement de Podolie / J. Potocki. – Petersburg 1805.

19. Potocki, J. Histoire ancienne des provinces de L'Empire de Russie / J. Potocki. – Petersburg, 1805.

20. Ян Потоцький. Рукопис, знайдений у Сарагосі: роман. – текст на обкладинці.

21. Див. сайти інтернету українською мовою “Ян Потоцький”.

Lev Bazhenov

**At the crossroads of civilizations
(255-podolyanyna anniversary, polish writer, historian,
statesman, traveler Jan Nepomucen Potocki)**

In the article the life, literary and scientific creativity, social and political activities, traveling many countries, native skirts, the famous Polish reformer and educator Count Jan Potocki (1761–1815), who in 2015 in Poland and Ukraine are honored 200 anniversary of the death, and in 2016 widely celebrated the 255th anniversary of his birth.

Characterized basic life stages of this figure: his childhood in East tail, higher education in Switzerland, involved in military conflicts, the revolutionary events of the late 70's – early 90-ies. XVIII century. Educational trip to Europe, North Africa, Asia (China up to) four years of reform efforts in the Sejm of Poland (1788–1792) for the rehabilitation of the Commonwealth, the transition to the Russian civil service in the early nineteenth century. and finally his return to the family estates skirts, where he completed an earthly way.

Analyzed books J.Potocki about travels the world (“Journey to Turkey and Egypt”, “Journey to Holland”, “Journey to the empire of Morocco”) as a historical and ethnological source for research, work on world history, the study of ethnogenesis Scythians and Sarmatians Slavs leaks formation of Polish, Ukrainian, Belarusian and Russian people, works of ancient and medieval history of Podillia and Volyn, Archeology, Eastern Europe, so it was defined as a well-known historian Slavic, rehionoznavets Ukraine, archaeologist, ethnographer.

Served historical evaluation of scientific content and literary value of the novel chief J.Potocki “Manuscript Found in Saragossa”. Summed material information about honoring contemporary writer in the world and Ukraine in the places of his birth and residence in villages Pukov, Uladivtsi and others that in Vinnytsia region.

Keywords: *Count Jan Nepomucen Potocki, Poland, skirts, Europe, travel and tourism, the deputy of the Diet, creativity, book, novel, historical works, archeology, social and political activities, honor.*

Л. В. Баженов

**На перекрестке цивилизаций
(к 255-летию подолянина, польского писателя, историка,
государственного деятеля, путешественника
Яна Непомуцена Потоцкого)**

В статье рассматривается жизненный путь, литературное и научное творчество, общественно-политическая деятельность, путешествия многими странами, уроженца Подолии, известного польского реформатора и просветителя графа Яна Потоцкого (1761–1815), которому в 2015 г. в Польше и Украине отмечены 200-тая годовщина со дня смерти, а в 2016 г. широко будет отмечаться 255-летие со дня рождения.

Характеризуются основные жизненные этапы этой личности: детские годы в Восточной Подолии, получение высшего образования в Швейцарии, участие в военных конфликтах, революционных событиях конца 70-х – начала 90-х рр. XVIII в., познавательные путешествия по странам Европы, Северной Африке, Азии (вплоть до Китая), реформаторская деятельность в Четырехлетнем сейме Польши (1788–1792) за оздоровление Речи Посполитой, переход на российскую государственную службу в начале XIX в. и окончательное его возвращение в родные поместья Подолии, где он завершил земной путь.

Анализируются книги Я. Потоцкого о путешествиях миром (“Путешествие в Турцию и Египет”, “Путешествие в Голландию”, “Путешествие в империю Марокко”) как исторический и этнологический источник для науки, работы по всеобщей истории, исследования этногенезиса скифов, сарматов и славян, истоков формирования польского, украинского, белорусского и российского народов, книги по древней и средневековой истории Подолии и Волыни, археологии Восточной Европы, благодаря чему он определился как известный историк-славист, регионовед Украины археолог, этнограф.

Подаются исторические оценки содержания и научно-литературного значения главного романа Я. Потоцкого “Рукопись, найденная в Сарагосе”. Подытожывается материал сведениями по нынешнему признанию писателя в мире, Украине, в местах его рождения и проживания в селах Пикове, Уладовке и других, которые на Винниччине.

Ключевые слова: *граф Ян Непомуцен Потоцкий, Польша, Подолье, Европа, путешествия, депутат сейма, творчество, книги, роман, исторические труды, археология, общественно-политическая деятельность, признание.*

Одержано 18 червня 2015 року